

Mirko Jakovljević

Kolašinske novosti, Kolašin, Crna Gora
kolasinskenovosti@yahoo.com

Principi za primjenu osnovnih načela novinarskog kodeksa prilikom izvještavanja o prometnim nesrećama sa smrtnim posljedicama

Sažetak

Mediji imaju veliku ulogu u kreiranju javnog mnijenja. Moć javnog servisa i magična sposobnost televizijskog signala da se provuče kroz svaki kutak društvene realnosti i da ga oblikuje, privilegija je televizije koja može priopćavati istinu kakva god bila. To, naravno, podrazumijeva da se prema svim pitanjima odnosi onako kako su i postavljeni osnovni novinarski postulati i standardi te da se poštuju etički kodeksi. Koliko je potrebno voditi računa o primjeni etičkog kodeksa kako bi se izbjeglo senzacionalističko prikazivanje-opisivanje događaja s tragičnim posljedicama, a sve radi povećanja gledanosti, čitanosti ili slušanosti programa? Primjenjujući uvijek etički kodeks novinara, reporteri kao predstavnici medija za koje rade dužni su izbjegavati svaki senzacionalizam, svako preuveličavanje trenutka, a i zbivanja nakon događaja. Reporter, kao direktni sudionici izvještavanja s događaja, moraju izbjeći svaki oblik stavljanja

sebe u prvi plan. Posebna pažnja mora se voditi i o tome da se ne krše osnovna ljudska prava. Stručnoj javnosti i svim zainteresiranima predloženi su prijedlozi za primjenu i usuglašavanje etičkog kodeksa novinara-reportera i izvjestitelja kada su u pitanju "živa" uključivanja s mjesta događaja ili kasnije emitiranje montiranih rubrika, ali i tekstova kada se dogodi prometna nesreća s tragičnim posljedicama. Svi prijedlozi usuglašeni su s etičkim kodeksom novinara Crne Gore.

Ključne riječi: reporter, etika, kodeks, senzacionalizam, prometna nesreća.

UVOD

Televizija predstavlja jedno od najmoćnijih sredstava masovnih komunikacija te u svijetu i na našim prostorima igra veliku ulogu u stvaranju javnog mnijenja. Zato i ne čudi što je televizija "opasna igračka". Magična sposobnost televizijskog signala da se uvuče u svaki kutak društvene realnosti i da ga oblikuje po, da tako kažemo, ukusu većine u parlamentarnoj skupštini ostat će uvijek želja svakog tko pretendira osvojiti vlast. Posebno je to uočljivo u zemljama koje prolaze tranziciju. Te zemlje upravo su i suočene s izazovima današnjice i bliske sutrašnjice koje kreiraju upravo ti javni servisi. Privilegija televizije je, dakle, da izvještava istinu kakva god bila. To naravno podrazumijeva da se prema svim pitanjima odnosi onako kako su i postavljeni osnovni novinarski postulati i standardi te da se poštuju etički kodeksi. Novinarski kodeksi su univerzalni za sve medije, ali su neki svojstveni upravo televiziji, koja zbog velike gledanosti, tehnološke posebnosti i sugestivnosti mora tim pitanjima posvetiti posebnu pažnju.

Emitiranje pokretnih slika trebalo bi biti pokriveno zakonskim regulativama. Televizijski programi trebali bi sadržavati emisije s obrazovnim, informativnim i kulturnim sadržajima. U sadržajima tih emisija je i odgovor na pitanje dokle sežu mogućnosti televizije. Tu do izražaja dolazi moć televizijske slike. Prizori viđeni na televizijskom ekranu izazivaju neusporedivo jače efekte na gledatelje od, recimo, utjecaja tiskanih medija. Naime, gledateljima je omogućeno da vide događaj, što je daleko veći utjecaj nego najobjektivniji opis u izvještaju novinara tiskanog medija. I tu je skrivena opasnost koja se može spriječiti jedino poštovanjem etičkih kodeksa reporterske profesije. Manipulacija slikom, odnosno podmetanje neodgovarajuće slike, događa se nekada nenamjerno, a vrijeme je pokazalo nekada i namjerno, radi ostvarivanja "viših ciljeva". Jednostavno, televizijski program koji se emitira predstavlja određenu temu, razrađuje je i daje zaključak. Gledatelj ne dobiva pravo da gledajući emisiju kod kuće, zavaljen u udobnu fotelju, iznese odmah svoj sud. To može učiniti opet ako mu urednik, odnosno predstavljatelj to omogući objavljivanjem telefonskog broja ili pak davanjem

moгуćnosti komentiranja preko SMS poruka. Ali, ovdje treba reći da je to opet u “milosti televizije” da pruži šansu gledateljima na povratni „flash back“. Kada su određene teme od takozvanog velikog značenja, jednostavno uređivačka politika je slijepa sluškinja službenog državnog stava. Televizije koje su u takozvanom nezavisnom korpusu imaju znatno manju vidljivost, a samim tim i manji utjecaj na javno mnijenje. Televizija je na našim prostorima dokazala odavno da je prekršila i pisana i nepisana etička i moralna pravila. Čak se i danas krše, a publici je ostavljeno da sama pronade put do istine. Nekada i između redova. Došlo se do takve situacije da se publika “navikla” na takve sadržaje. Ne treba izgubiti iz vida da je u zemljama našeg okruženja bjesnio rat, da je naše područje bilo izloženo katastrofalnim prirodnim katastrofama, zemljotresima, poplavama.

Činjenica je i da rijetko koja televizijska stanica ima napisane smjernice za urednike. Ako ih i ima, pitanje je poštuju li se. Praksa je pokazala da odluku o emitiranju dramatičnih televizijskih snimaka urednik donosi sam, „ad hoc“. Dakle, urednik mora znati koje će posljedice imati emitirani snimak, odnosno montirani prilog. To se posebno odnosi na najmlađe gledatelje, djecu do 18 godina. Ostavljeno je, dakle, da urednik na osnovu vlastitog senzibiliteta donese odluku o emitiranju. Ovdje moramo reći i to da je procesom privatizacije elektroničkih medija i otvaranjem brojnih komercijalnih televizijskih nakladnika i uloga urednika u pojedinim medijskim kućama diskreditirana u odnosu na, recimo, ulogu direktora i vlasnika. Naime, sve više se “pita direktora”, odnosno miješa se u uređivačke poslove tako da nije rijedak slučaj da odluka o emitiranju nekog, ponekad i ne tako važnog, priloga bude donesena “zajedničkim snagama” od strane direktora i urednika, odnosno sve više na preporuku direktora. Takvo stanje u našim medijima opravdava se činjenicom da je financiranje rada elektroničkih medija dosta skupo, da su potrebna velika sredstva i da vlasnik želi da uloženi novac – sve češće se čuje – ne baca uzalud. Tom stanju doprinijeli su i neodgovorni pojedinci – novinari, televizijski reporteri i drugi zaposleni, urušavajući ugled vlastite profesije koja je, možemo sa sigurnošću tvrditi, časna i poštena. Elektronički mediji, a pogotovo tiskani, pod pritiskom vlasničke strukture sve veću pažnju pridaju zarađivanju novca. U toj općoj trci za profitom zaboravlja se na osnovne principe i temeljna načela novinarstva kao profesije, i to na točnost, objektivnost i pravovremenost, a možda i najvažnije – na nepristranost u izvještavanju, istovremeno ne poštujući Kodeks novinara. U britanskom se kodeksu, između ostalog, precizira da se „činjenice ne smiju falsificirati iskrivljanjem, izborom i pogrešnim predstavljanjem”. Belgijanci insistiraju da „novine i novinari ne smiju podleći vanjskim pritiscima”. Kodeks novinara nekadašnje Jugoslavije u odjeljku Prava i dužnosti, pod rednim br. 4. donosi: „Novinar je obavezan u javnosti iznositi istinu, potpunu, provjerenu informaciju. On navodi ime ličnosti ili institucije od koje je dobio podatak, informaciju ili izjavu. Ima pravo ne otkriti izvor informacija, ali za objavljivanje iznesenih podataka sam snosi odgovornost“. Pod rednim br.11. istog odjeljka kaže se: „Novinar ne smije senzacionalistički otkrivati javnosti čovjekovu ličnost ili intimu. Obavezan je obazrivo izvještavati o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, deci i maloljetnicima. Kada izvještava iz područja pravosuđa, vodi računa da su svi ljudi pred zakonom jednaki i da nitko ne može biti proglašen krivim dok nije pravomoćno okrivljen”.

Kodeksi i etički principi novinarstva trebali bi regulirati i ograničiti moć medija, a da država svojim zakonima garantira osnovna prava i sankcionira njihovo narušavanje izvan domena novinarstva. Najava emisije koja privlači pažnju ili naslov u novinama s nekoliko odabranih riječi zbog kojih će se čitatelj, gledatelj ili slušatelj odlučiti za taj, a ne neki drugi list ili televizijski i radijski program, često ne donosi očekivano. U kodeksu koji je usvojilo Norveško udruženje tiska stoji u Pravilima za pisanje tekstova da “treba voditi računa da naslovi, uvodni tekst ili najava ne navode ono čega u tekstu nema”. Etika i profesionalizam nalažu reporteru i novinaru što će biti plasirano i na koji način, a zakonodavstvom je određeno što podliježe sankcijama.

POIMANJE TELEVIZIJSKOG REPORTERA

Televizija je dobila ime kombiniranjem grčke riječi „tele“ (daleko) i latinske riječi „visio“ (vidim). U najslobodnijem prijevodu definicija televizije je „gledanje slike na daljinu“. Upravo je to osnovni postulat koji moraju poštovati novinari koji rade u elektroničkom mediju zvanom televizija. I odmah treba istaknuti da je novinar-novinar u tiskanim medijima, a reporter-novinar u elektroničkim medijima. Reporter su i prepoznatljivi po tome što rade u takozvanim elektroničkim medijima. Njihov rad karakterizira prije svega to što “razmišljaju” slikom. Slika je ta poruka koja s određenim, i to odgovarajućim, tekstom – „offom“ – čini rubriku, odnosno prilog. Televizijski reporter, dakle, šalje poruku javnosti putem “upakirane” slike i teksta. Međutim, “upakorana rubrika” kao krajnji proizvod rezultat je rada čitavog tima ljudi: od urednika, reportera, snimatelja, asistenta snimatelja i vozača, pa do ljudi zaposlenih u samoj realizaciji emisije i tehničari. Svatko iz ekipe podjednako je važan u plasiranju rubrike do gledalaca, ali je uloga televizijskog reportera ovdje na prvom mjestu. Naime, upravo o njegovu “osjećaju” za temu, o njegovoj ideji za realizaciju, zavisi i kvaliteta snimka, a posredno i rejting same medijske kuće.

Posao reportera ne poznaje radno vrijeme. On je uvijek na zadatku. Njegova uloga je da opažanjem procesa u životnom okruženju, ali i praćenjem društveno-političkih tokova, prikuplja informacije vezane za područje djelovanja. Bitan uvjet za uspješnu realizaciju pripreme priloga je i pravovremeno reagiranje reportera na uočenu pojavu.

Odmah po opažanju, reporter obavještava urednika „deska“ (u žargonu „desk“ je glavna prostorija informativnog programa, mjesto gdje se sa cijelog područja pokrivenosti televizijskim signalom određene televizijske stanice slijevaju vijesti), odnosno urednika informativnog programa bilo na redakcijskom sastanku bilo kada je događaj označen kao “hitan” mobilnim telefonom i šalje poziv snimateljskoj ekipi da mu se pridruži na terenu kako bi što prije informacija došla do gledatelja. Televizijska vijest je, u žargonu se kaže, spora vijest ako se usporedi s radijskom viješću, jer informacija putem radijskih valova može odmah biti plasirana direktno putem, recimo, mobilnog telefona. Televizija je u tom pogledu sporija jer je potrebno vrijeme da se prilog montira. Međutim, vrijeme plasiranja televizijske slike do gledatelja u današnjoj eri elektronike i računalne digitalne tehnologije znatno je skraćeno. Spomenimo npr. velike mogućnosti digitalne tehnologije, recimo ap

linkova – putem satelitskih veza vrlo brzo se može plasirati informacija. Jedan od takvih digitalnih sistema je i njemački satelit Europäische Telekommunikations-Satelliten-Organisation (Eutelsat) lansiran za televizijske i telekomunikacijske potrebe još 1977. godine, da bi se kasnije proširio novim satelitima Hot Bird 1, 2 i 3. Moguće je, dakle, i zahvaljujući suvremenim tehnologijama “biti prvi” i kada je u pitanju plasman televizijske vesti.

Kada je riječ o takozvanim “sporovoznim” priložima, njihova priprema je daleko studioznija. Zadatak reportera je da permanentno bude aktualan. Na svakom redakcijskom sastanku neophodno je da na pitanje urednika ima odgovor i temu koju će toga dana obrađivati. To je prilika da se televizijski reporteri koji u profesiju unose ono istraživačko dokažu i pokažu javnosti.

Upravo je odnos urednik-televizijski reporter bitan uvjet stvaranja rejtinga određene televizijske stanice. I ta magična riječ – rejting, sinonim je za sadržaj programske sheme televizijske stanice, a samim tim i njen financijski opstanak na sve probirljivijem i ekonomski nemilosrdnom tržištu.

Koncept brojnih televizijskih redakcija u današnjim tržišnim uvjetima rada predviđa da televizijski reporter pored osnovnog poznavanja funkcioniranja elektroničkih medija, mora poznavati i tehniku snimanja videokamerama. Time je u televizijska zanimanja na velika vrata ušetao televizijski reporter-snimatelj. Osoba koja pored poznavanja novinarskog-reporterskog posla može snimiti tehnički prihvatljive kadrove na određenom događaju. Snimatelj-reporter sve više je zastupljen u brojnim televizijskim redakcijama jer se time u uvjetima sve većeg broja privatnih televizijskih nakladnika racionalnije zapošljavaju kadrovi.

Zanimanje televizijski reporter u sebi sublimira neprestano strujanje, ali i najvažnije vladanje informacijama. Televizijski reporter je i u osnovi značenja tog zanimanja televizijski reporter samo ako ima “šesto čulo” i instinkt u koji prvo on, a zatim i urednik vjeruje. Mentalni sklop televizijskog reportera istraživača karakterizira i iskustvo, ali i spremnost da se postavi pitanje. Da. Da se postavi pitanje onom tko bi o određenom problemu mogao nešto znati. I da uvijek uz karakteristiku ličnosti ima dozu hrabrosti da pojavu koju prepozna reporterski obradi i plasira javnosti. Na kraju odnos televizijski reporter – gledatelj najbitniji je u procesu proizvodnje televizijskih informacija. Stvaranje povjerenja gledatelja dug je i težak posao televizijskog reportera. Toliko složen, a s druge strane jednim objavljivanjem neprovjerene informacije dugogodišnji trud može se dovesti u pitanje. Nikada ne treba zaboraviti iz vida činjenicu da javnost reporterske greške ne oprašta i da se jednom izgubljeno povjerenje gledatelja gotovo nikada više ne vraća. Zato ovdje možemo istaknuti ono novinarsko pravilo da se dva puta provjeri prije nego što se bilo što objavi.

PREUVELIČAVANJE-SENZACIONALIZAM

Senzacionalizam nije problem koji se može lako riješiti. Širokom publikom može se manipulirati utječući na formiranje mišljenja tako što se pažnja javnosti s realnih i egzistencijalnih problema skreće na one koji su bez značenja.

Senzacionalizam je prisutan u svim medijima i na svim prostorima. Pitanja postoje li slobodni mediji i što ta sloboda znači, koja je pozicija države prema medijima i medija prema državi, što je s ljudima iz sjene koji diktiraju pravila, nemaju adekvatne odgovore.

U uvjetima u kojima se danas živi, senzacionalizam je postao način medijskog funkcioniranja i stalni dionik društvenog života. Reporter-novinar mora voditi računa da ga u toku izvještavanja ne "ponesu" emocije i da događaju doda ton senzacionalizma i preuveličavanja. Vrlo je lako upasti u zamku preuveličavanja i senzacionalizma npr. opisivanjem izraza lica povrijeđenog. Psihijatrica dr. Snežana Anakijev smatra da je u psihološkom smislu senzacija reakcija izazvana djelovanjem vanjskog svijeta. Riječ je o događaju ili novosti koja pobuđuje kod ljudi opću pažnju i veliko uzbuđenje. Senzacionalizam je ciljano isprovocirana reakcija javnosti objavljivanjem nepotpunih ili neprovjerenih, ali intrigantnih informacija. Sasvim je sigurno da iz prava javnosti na informiranost proistječu prava i dužnosti novinara. Na istim temeljima bazira se i sloboda tiska – ne samo da se prenose informacije, nego i da se traga za istinom. Nedoumicu, međutim, predstavlja pitanje je li sve dozvoljeno u ime slobode tiska ili postoje pravila i tko njima arbitrira. Sloboda medija danas, čini se, ne poznaje granicu između slobode govora i pisane riječi. Je li odgovornost prema javnosti važnija od odgovornosti prema vlastima i poslodavcu?

Senzacionalizam je fenomen koji je dobio na značenju s problemima koji prate prelazak društvenog kapitala u privatnu svojinu. Iz prethodnog razdoblja autoritarne vlasti do demokratskog opredjeljenja, ali s još uvijek nesigurnom podjelom vlasti, kapital mijenja vlasnika. S novcem se mijenja i poslodavac kao vlasnik medija, pripadnik određene ideologije ili neke privilegirane skupine. Kako navodi dr. Snežana Anakijev, senzacionalizam osim „vanjskog” ima i svoj „unutrašnji” život. Ako bi se ekstrovertnost smatrala osobinom ljudi koji se „prikazuju” (bave medijskim poslom), čini se da bi egzibicionizam bio dobar opis onih koji se javno i neprikladno eksponiraju, od neprimjerenog i vulgarnog vokabulara do istih takvih slika. Ili, u drugom slučaju, da baveći se tuđim životima bar na kratko pobjegnu od svojeg i sklone se od životne realnosti.

KODEKS NOVINARA CRNE GORE

Osnovna načela

Novinar je u službi javnog interesa. Kredibilitet novinara i novinarske profesije počiva na profesionalnom poštenju, integritetu i znanju. U interesu je svakog novinara, i njegova je dužnost, da se pridržava Kodeksa.

1. Dužnost je novinara da poštuje istinu i ustrajno traga za njom, imajući uvijek u vidu pravo javnosti da zna i ljudsku potrebu za pravičnošću i humanošću.
2. Novinar je dužan braniti slobodu i pravo na neometano prikupljanje i priopćavanje informacija, kao i na slobodan komentar i kritiku. Novinar radi u duhu ideje da bude kritički promatrač onih koji su moćni u društvu, politici i ekonomiji.
3. Za novinara su činjenice neprikosnovene, a njegova obaveza je da ih stavlja u pravilan kontekst i onemogućí njihovu zloupotrebu, bilo da se radi o tekstu, slici ili tonu. Glasine i pretpostavke moraju se nedvosmisleno naznačiti kao takve. Obaveza je da vijest i komentar budu jasno razdvojeni.
4. Obaveza novinara je dopuniti nepotpunu i ispravi netočnu informaciju, pogotovo onu koja može naškoditi, pridržavajući se pritom pravila da ispravak mora biti istaknut na odgovarajući način.
5. Rasu, vjeru, nacionalnost, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju i obiteljski status čovjeka, novinar će spomenuti samo ako je to neophodno za informaciju.
6. Za prikupljanje informacija u bilo kojem obliku novinar koristi profesionalno časne i pravno dozvoljene metode. Odstupanje od ovog pravila dozvoljeno je jedino u slučajevima kada te metode nisu dovoljne, a informacija do koje treba doći izuzetno je važna za javnost.
7. Pravo i obaveza novinara je da štiti povjerljive izvore informacija, ali i da uvijek provjeri motive povjerljivog izvora prije nego mu obeća anonimnost i zaštitu.
8. Novinar je dužan da se krajnje pažljivo odnosi prema privatnom životu ljudi. Pravo na privatnost obrnuto je razmjerna značenju javne funkcije koju pojedinac obavlja, ali je i u tim slučajevima nužno poštovati ljudsko dostojanstvo.
9. Novinar je dužan štiti integritet maloljetnih osoba, drugačijih i hendikepiranih.
10. Kada izvještava o istražnim i sudskim postupcima, novinar mora uvažavati pretpostavku da je svatko nevin dok se ne dokaže suprotno i ne smije ničim prejudicirati ishod sudskog postupka.
11. Novinar ne smije prihvatiti privilegije bilo koje vrste koje bi mogle ograničiti ili dovesti u sumnju njegovu autonomnost i nepristranost te nauditi slobodi odlučivanja izdavača i redakcije.
12. Obaveza je novinara da bude solidaran s kolegama u mjeri koja ga neće onemogućiti da valjano obavi profesionalni zadatak niti dovesti u opasnost da se ogriješi o osnovne principe novinarskog kodeksa.

Kao što je spreman svoj rad neprestano izlagati sudu javnosti, novinar tako treba biti voljan i izložiti se sudu nepristranog tijela koje brine o zaštiti ugleda profesije.

PRINCIP

Opći standardi

Televizijski i radijski reporteri, novinari pisanih medija moraju njegovati najviše profesionalne i etičke standarde. Trebaju objavljivati isključivo točne informacije te im komentari moraju biti čestiti. Novinari ne smiju objavljivati informaciju za koju znaju da je lažna. Pravo je novinara da odbije zadatak koji je u suprotnosti s etičkim kodeksom.

Točnost

(a) U toku živog televizijskog prijenosa, radijskog prijenosa ili prije objavljivanja izvještaja, kada je u pitanju snimak ili novinarski tekst, tv-radio reporteri-novinari trebaju biti sigurni da su poduzeli sve odgovarajuće mjere kako bi se mogla provjeriti točnost podataka. Ne smiju da prešućuju suštinske informacije koje su njima vidljive, a gledateljima putem ekrana nisu.

(b) Pravo javnosti da zna ne može biti opravdanje za senzacionalističko izvještavanje. Informacija se ne smije iskrivljavati pretjerivanjem, neadekvatnim naglašavanjem jednog aspekta priče ili jednostranim izvještavanjem. Činjenice ne smiju biti stavljene izvan konteksta u kojem su se dogodile.

Priopćenje za medije

Priopćenja za medije dana od predstavnika istražnih organa, ministarstva unutrašnjih poslova, zdravstvenih ustanova i ostalih tijela koja sudjeluju u istražnim radnjama oko nesreće koji se dogodio i u kome su smrtno ili pak teže ili lakše povrijeđeni sudionici u prometu moraju biti jasno označena kao takva.

Izveštavanje u toku istražnih radnji s mjesta prometne nesreće

Kada je o izvještavanju s mjesta prometne nesreće riječ, novinar-televizijski reporter će izvještavati samo na osnovu provjerenih podataka i istinitih činjenica dobivenih od službenih tijela ili direktnih sudionika u događaju, uz napomenu da su to njihovi neslužbeni dojmovi. To je pristup novinarske korektnosti. U tom slučaju ostvareno je pravo slušatelja, čitatelja i gledatelja na slobodu informiranja te je ostvaren princip jednakih šansi za sudionike.

Komentar

Mišljenja i ocjene u komentaru moraju biti zasnovani na činjenicama. Komentar ne smije biti prezentiran tako da stvara dojam da se radi o utvrđenoj činjenici.

Intervju

U slučaju kada intervjuu prethodi izvještaj kao forma najavljanja, mora se voditi računa da najava ne odudara od sadržaja programskog konteksta koji se najavljuje.

Ispravci

(a) Ako medij utvrdi da je objavio izvještaj koji sadrži bitno iskrivljene činjenice, taj medij mora u najkraćem roku objaviti ispravak. Ispravak mora biti plasiran tako da odgovara plasmanu izvještaja na koji se odnosi i mora se jasno naznačiti da se ispravak odnosi na prethodni nekorektni izvještaj.

(b) Objavljivanje ispravka mora biti na istom mjestu (u slučaju tiskanih medija) ili u istoj emisiji (u slučaju elektroničkih medija).

Dokumentacija

Neistinite podatke mediji moraju ispraviti i u svojim arhivama, dokumentacijama i bazama podataka.

Govor mržnje

(a) Objavljivanje informacija koje mogu širiti neprijateljstvo ili mržnju prema osobama zbog njihove rase, etničkog podrijetla, nacionalnosti, spola, fizičkih nedostataka, vjere ili političke pripadnosti može se i mora smatrati kršenjem Kodeksa.

(b) Novinari posebno moraju voditi računa da ničim ne doprinesu širenju etničke mržnje kada izvještavaju te imaju obavezu poštovati građane druge države i nacije.

Izveštavanje o nastanku prometne nesreće sa smrtnom posljedicom ili težim i lakšim povredama

Kada se izvještava o nastanku prometne nesreće sa smrtnom posljedicom ili težom i lakšom povredom, nije dozvoljeno spominjanje vjerskih, etničkih ili drugih manjinskih pripadnosti sudionika u prometu koji je izazvao prometnu nesreću. Naročito se mora imati na umu da spominjanje vjerske, etničke i druge manjinske pripadnosti osoba koje su izazvale prometnu nesreću može izazvati ili produbiti predrasude prema manjinskim grupama, kojima je i inače potrebna zaštita.

Istraživanje

(a) Novinarsko istraživanje spada u profesionalne obaveze da se poslu izvještavanja s mjesta prometne nesreće i iz nadležne zdravstvene ustanove pristupa s dužnom pažnjom i marljivošću.

(b) U slučajevima kada sudionik u prometu doživi smrtni ishod ili pak težu povredu, novinari moraju imati u vidu da pružanje hitne pomoći tim ljudima i nastradalima ima prioritet u odnosu na pravo javnosti da zna.

Novinarsko istraživanje treba biti provedeno s dužnim suosjećanjem i diskrecijom u slučajevima gdje postoji osobna žalost ili šok, kada su u pitanju stradali sudionici u prometu koji su na putu doživjeli smrt ili teže, pa čak i bilo kakve druge oblike povreda.

Ekskluzivne informacije

Do ekskluzivnih informacija koje se i prikupljaju radi gledanosti programa potrebno je doći isključivo prikupljanjem podataka, a ne monopolom na informacije koje se dobivaju od javnih ličnosti, u koje spadaju i zaposleni na odgovornim državnim-istražnim poslovima.

Plaćanje informacija

Bilo kakvo plaćanje kako bi se došlo do informacija nije u skladu s kodeksom, osim u slučajevima kada je vrijednost informacije od izuzetnog značenja za javnost.

Povjerljivost

(a) Ako je osoba pristala pružiti informacije samo pod uvjetom da se njezin identitet ne otkrije i novinar se s time složi, on mora dosljedno poštovati tu odluku te odbijati da otkrije identitet izvora informacija. Međutim, osobi koja je izvor informacija treća priopćiti da će njezin identitet morati otkriti pred sudom ako je ta informacija neophodna za rešenje teškog krivičnog djela.

(b) Elektronički mediji će odgovarajućim tehničkim postupcima (distorzija glasa i zamagljivanje lica) osigurati tajnost identiteta osobe koja daje izjavu pod uvjetom anonimnosti.

Pravo na privatnost

(a) Zadiranje u privatni život stradalog sudionika u prometnoj nesreći i izvještavanje o njoj bez dozvole nekog njemu bliskog nije po etičkom kodeksu i opravdano je samo ako je to od posebnog interesa za javnost.

(b) Žrtve prometnih nesreća povrijeđenih na cesti ne mogu sakriti svoj identitet, iako bi po novinarskom kodeksu imali pravo na posebnu zaštitu svojih imena.

(c) Prometne povrede pripadaju sferi privatnosti nastradalih osoba. Iz obzira prema takvim osobama i članovima njihovih obitelji, mediji u takvim slučajevima trebaju izbjegavati omalovažavajuće izraze da bi opisali težinu povrede i patnju.

(d) Senzacionalan je svaki izvještaj ako se osoba na koju se odnosi tretira kao objekt, pogotovo kada izvještaji o sudionicima u prometnoj nezgodi koji umiru, fizički ili mentalno pate, nadilaze interes javnosti i potrebu publike za informacijom.

(e) Prihvatljiva granica prilikom izvještavanja o prometnim nezgodama sa smrtnim posljedicama, odnosno sa povrijeđenima, je ona koja znači poštovanje prema patnji i prema osjećajima članova njegove obitelji. Žrtve prometne nezgode ne smiju se dovesti u situaciju da po drugi put pate zbog prikazivanja u medijima.

Medicinska istraživanja i terapija

(a) Izvještaji o navodnim uspjesima ili neuspjesima medicinskih istraživanja u borbi protiv ozbiljnih povreda ili povreda koje su dovele do smrtnog ishoda sudionika u prometu zahtjevaju obazrivost i povećan osjećaj odgovornosti. Stoga, niti tekst niti prezentacija ne smije obuhvatiti ono što bi moglo uliti neosnovane nade povrijeđenima i članovima njihovih obitelji u mogućnost da su njihovi rođaci i prijatelji poginuli ili preživjeli, ako to nije u skladu sa stvarnim stanjem izvještaja medicinskih stručnjaka.

(b) Kada izvještava o aktivnostima samozvanih iscjelitelja i pseudoliječnika, novinar mora iskazati posebnu dozu razložne sumnje i uzdržanosti.

Interesi stradalih osoba mlađih od 18 godina

Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada intervjuiraju, fotografiraju ili snimaju nastradale, smrtno stradale ili pak teže i lakše povrijeđene maloljetnike.

Izvještavanje s lica mjesta gdje se dogodila prometna nesreća s tragičnim posljedicama

(a) Izvještaji o prometnoj nesreći sa smrtnim posljedicama, sa povrijeđenim sudionicima služe za to da se na posebno odmjeren i pažljiv način obavijesti javnost o nastaloj situaciji. Čak i u slučajevima kada se pretpostavlja krivnja za izazivanje prometne nesreće i kada je prometni prekršaj očigledan za javnost, "krivac" se ne može proglasiti krivim bez poznatih službenih rezultata istrage.

(b) Portretiranje potencijalnog krivca koji je učinio prometni prekršaj i time izazvao nesreću te nanio smrtnu povredu ili pak težu ili lakšu drugom učesniku u prometu, kao i optužbe na njegov račun, narušavaju ustavni princip zaštite ljudskog dostojanstva, i to pravilo također vrijedi za one koji mogu biti proglašeni osobama koja su sudionici u prometu pod utjecajem alkohola, ili pak psihodeličnih supstanci, ali i osobama koje su svjesno sudjelovale u prometu tehnički neispravnim vozilima. Cilj izvještavanja ne smije biti da se okrivljeni kazni s društvenog aspekta tako što će mediji biti korišteni kao "stup srama".

Izvještavanje o sve prisutnijem nasilju na magistralnim i drugim prometnicama

Izvještavajući o stvarnom ili prijetjećem činu nasilja, koje se ogleda u neshvatljivom ponašanju oličenom u nedostatku prometne kulture ponašanja kako na auto-putovima, tako i na svim ostalim prometnicama, mediji trebaju pažljivo odvagnuti interes javnosti za informacijom i interes sudionika u prometu te drugih ljudi koji su uključeni. U takvim slučajevima treba se posebna pažnja posvetiti tome da izvještavanje bude nepristrano te se ne smije dozvoliti da medij postane instrument pojedinih interesnih grupa.

Solidarnost

Novinari trebaju biti solidarni i štiti međusobno svoja prava bez obzira na razlike u političkim ili drugim uvjerenjima i kolegijalni ako su u pitanju osobe različitog spola. Izvještavanje s lica mjesta na kome se dogodila prometna nesreća-tragedija sa smrtnim posljedicama mora imati dozu poštovanja prema preživjelim sudionicima u nezgodi, da pokaže moralnu crtu ličnosti profesionalca koji obavlja posao novinara koji ima poštovanje i prema nastradalim osobama, kao i članovima njihove obitelji, i najvažnije prema mediju u kojem radi i prema gledateljima, slušateljima ili pak čitateljima i drugim korisnicima usluga medija u kojem je zaposlen i koga predstavlja novinar-reporter.

Plagijat

Novinar se ne smije baviti plagiranjem. Pod plagijatom se podrazumijeva korištenje tuđih informacija, riječi, ideja i slika bez odgovarajućeg navođenja izvora. Praktično, novinar mora koristiti podatke dobivene neposredno iz provjerenih i poznatih izvora. Pozivanjem telefonom, uzimanjem izjave na licu mjesta, uzimanjem provjerenih podataka od istražnog suca, ukoliko je dobio podatke osobno, poštujući principe i pravila rad istražnog suca, reporter podatke dobivene "kao neslužbene" mora u izvještaju tako i prezentirati. Uz napomenu da su to neslužbena saznanja do konačnog objavljivanja službenih podataka na konferenciji za medije od službenih istražnih organa.

ZAKLJUČAK

Primjenjujući uvijek, i gotovo uvijek, etički kodeks novinara, reporteri kao predstavnici medija za koji rade dužni su izbjegavati svaki senzacionalizam, svako preuveličavanje trenutka u kojem se dogodila prometna nesreća sa smrtnim posljedicama. Dužna pažnja mora postojati i kada je u pitanju poštovanja osnovnih ljudskih prava povrijeđenih, ali se mora voditi računa i na moguće posljedice koje nastaju pretvaranjem "tragedije" povrijeđenog, odnosno stradalog, u bilo kakvu vrstu neugodnog osjećaja obitelji.

Ovi principi nisu definitivni, već se mogu doradivati u skladu s etičkim dilemama koje će donositi praksa.

Stručnoj javnosti i svima zainteresiranima predočeni su prijedlozi za primjenu i usuglašavanje etičkog kodeksa novinara-reportera i izvjestitelja kada je u pitanju uključenje u živi program s događaja ili odloženi prijenos, a kada se dogodi prometna nezgoda. Nesumnjivo se, na osnovu iznesenog, nameće zaključak da je potrebno voditi računa o primjeni etičkog kodeksa kako bi se izbjeglo senzacionalističko prikazivanje-opisivanje prometne nezgode sa smrtnim posljedicama. Povećanje gledanosti ili slušanosti programa u cilju stjecanja profita nakladnika ne mora uvijek biti prioritet.

Literatura:

Kodeks Novinara Crne Gore

Kodeks novinara i samoregulacija, Novinarsko samoregulatorno tijelo, Podgorica, 2009.

Dušan Đurić, *Novinarska enciklopedija*, BMG, Beograd, 1997.

Instrumentalizacija senzacionalizma – tabloidi, dr Snežana Anakijev, psihijatar

Prim. dr Vladimir Čarapić, savremena sportska medicina, traumatologija i gonologija

Mirko Jakovljević, *Mediji, sport, medicina*, IGP Pegaz, Bijelo Polje, 2012.

Basic Principles for Implementing Principles of Journalists of the Code When Reporting in Case of Traffic Accident Involving Death

Abstract

The media plays up a major role in the creating of public opinion. The power of public service and the magical ability of television signals to go through every nook and cranny of social reality and shape it, and so the television is privileged to can communicate the truth whatever it may be. This of course means that all matters relating to the way they set up about regards at the basic postulates and journalistic standards and to comply with codes of ethics. How much does it take account of the application of the code of ethics in order to avoid sensational show-description of events with tragic consequences, all having in mind to increase viewership, readership and audience research? Always applying a code of ethics of journalists and reporters as representative of the media they are working and are required and obliged to avoid any sensationalism, exaggeration of the very moment, and the occurrence after the event. Reporters, as direct participants in the reporting of the event must avoid any form of putting himself in the forefront. Special attention must be paid at the nonviolating of basic human rights. Professionals and all stakeholders presented a review of the implementation and harmonization of the code of ethics of journalists-reporters and correspondents when are to be concerned comes as “live” with the inclusion of the happening or delayed broadcast mounted sections, and texts of an car accident with tragic consequences. All proposals are to be in compliance with the Code of Ethics of Journalists of Montenegro.

Key words: reporter, ethical, ethics, sensationalism, traffic accident.